

# CRIZA DEMOGRAFICĂ ȘI IMPACTUL EI ASUPRA EDUCAȚIEI

## THE DEMOGRAPHIC CRISIS AND ITS IMPACT ON EDUCATION

*Raluca-Gabriela LOGA*

**ABSTRACT.** THE DEMOGRAPHIC PROBLEM IS ONE THAT AFFECTS EVERYONE TODAY - IT IS A GLOBAL PROBLEM - BUT THE DAMAGE HAS DIFFERENT INTENSITIES ON DIFFERENT LARGE GEOPOLITICAL SPACES. EVOLUTION OF THE DEMOGRAPHIC FACTOR IS NOT THE SAME FOR POOR AND DEVELOPED COUNTRIES. THE DEMOGRAPHIC CRISIS IS A COMPLEX PHENOMENON MANIFESTED BY TWO PROCESSES THAT, ALTHOUGH OPPOSED, INTERACT: THE OVERCROWDING CRISIS (WHICH IS ASSOCIATED WITH POVERTY) AND THE SUBPOPULATION CRISIS. SINCE THESE PROCESSES ARE BOTH SIDES OF THE SAME PHENOMENON, IT IS NATURAL THAT THEIR EFFECTS INTERSECT. IN THE AGE OF GLOBALIZATION, EDUCATION FACES MORE AND MORE PROBLEMS – FROM LOSING SCHOOL MONOPOLY TO INITIAL TRAINING, TO LOSING THE IDENTITY OF EDUCATION IN A WELL-ESTABLISHED SOCIO-CULTURAL AREA. IN THIS CONTEXT, THE QUESTION *HOW DOES THE DEMOGRAPHIC CRISIS AFFECT EDUCATION?* IS, AND REMAINS, A LEGITIMATE QUESTION.

**KEYWORDS:** DEMOGRAPHIC PROBLEM, EDUCATION, GLOBALIZATION, DEMOGRAPHIC CRISIS.

### *1. Cele două fețe ale factorului demografic*

Omenirea a avut de întâmpinat, de-a lungul istoriei ei, serii de evenimente și procese care au pus-o în situații dramatice: crize diverse, războaie, calamități și catastrofe naturale, dispariții de civilizații, exoduri populaționale ș.a.m.d. Însă, marile probleme ale ei – cum remarcă Thierry P. Milleman<sup>1</sup> – abia acum încep.

El are în vedere, în primul rând, o problemă stringentă: problema spațiului geografic în condițiile de azi. Mai precis, ne induce ideea unui deficit major de spațiu pentru populațiile localizate în emisfera sudică (în cea mai mare parte aparținătoare Lumii a Treia) și a unui excedent de spațiu – în tendință de a deveni și el major – pentru populațiile localizate în emisfera nordică (în cea mai mare parte aparținătoare lumii modernizate). Este ușor de observat, prin urmare, că factorul demografic se manifestă, azi, într-o dublă ipostază: una ce caracterizează zonele subdezvoltate unde populația crește exponențial și una ce caracterizează zonele

---

<sup>1</sup> Thierry P. Milleman, *Fața ascunsă a lumii occidentale*, Pro Editură și Tipografie, București, 2008, pp. 22.

modernizate unde populația parcurge o înaltă rată de diminuare. Două ipostaze care generează percepția a două tablouri diametral opuse: Nordul și Sudul. Nordul, caracterizat printr-o criză accentuată a factorului demografic, generată de scăderea ratei natalității cu consecințe grave asupra capitalului uman, dezvoltării sociale, familiei tradiționale, îmbătrânirii populației, dezechilibrului dintre generații ș.a.m.d. Deci, o criză caracterizată prin *depopulare*.

Sudul, în schimb, (ca și polii Pământului), se află în starea de „opus absolut”, cu o evoluție anarhică a populației, cu creșteri exponențiale a natalității. Aici criza nu indică „o lipsă”, ci un excedent, un excedent ce nu mai poate fi gestionat, ținut sub control, indiferent de măsurile prohibitive aplicate. Orice studiu asupra evoluției de ansamblu a populației globului scoate în evidență *suprapopularea* Lumii a Treia – fenomen asemănat unei bombe cu efect întârziat<sup>2</sup>. Dacă la începutul mileniului III populația lumii număra 6 miliarde de locuitori, în doar 11 ani a crescut cu un miliard și, în mai puțin de cincizeci de ani, în același ritm de creștere va atinge 12 miliarde de locuitori<sup>3</sup>.

Concomitent cu această creștere necontrolată, resursele existențiale se împrăștiează. Iar dacă se poate observa că evoluția demografică în Sud este controlată de legea matematică a creșterii exponențiale, la fel pot fi observate consecințele: distrugerile economice, culturale, sociale și umane provocate asupra mediului sunt ireversibile.

Remarca lui Th. P. Milleman în această privință este edificatoare: „Din acest motiv, dacă ne imaginăm că pământul poate suporta și hrăni întreaga lume, va fi nevoie de mai puțin de cincizeci de ani ca omenirea să-și dubleze numărul încă o dată. Atunci populația mondială va fi de 24 de miliarde. Apoi ea se va dubla din nou în mai puțin de patruzeci de ani. Și așa mai departe”<sup>4</sup>.

Prin urmare, Nordul se depopulează în ritmuri ridicate, Sudul se suprapopulează în ritmuri exponențiale și, printr-o „compensație” a naturii, paradoxal, populația globului va crește continuu.

## **2. Factorul demografic, diminuarea resurselor și migrația**

---

<sup>2</sup> Vezi Adrian Gorun, *Dezvoltarea socială și globalizarea*, editura „Academica Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2012, pp. 50-51.

<sup>3</sup> Sursa: Națiunile Unite – World Population Prospects -2002-2003.

<sup>4</sup> Thierry P. Milleman, op. cit., p. 18.

Atât în limbajul unor științe, cât și în limbajul comun, în ultimii ani și-a făcut loc expresia „dezvoltarea durabilă”, ca specie a dezvoltării ce *condiționează și limitează* accesul *actual* la resurse, fără a periclita accesul generațiilor viitoare. Un mod corect de abordare a problemei însă, deocamdată, nicio autoritate guvernamentală nu și-a propus să abordeze această problemă depășind anul 2050. „Există un consens cvasi-general în privința impunerii tăcerii, chiar dacă, din punct de vedere matematic, creșterea exponențială 12,24, 48, 96, 192 de milioane de oameni va fi atinsă înainte ca secolul al XXI-lea să se fi sfârșit”<sup>5</sup>.

Problema demografică este una care-i afectează azi pe toți – este o problemă globală – însă afectarea prezintă intensități diferite pe spații geopolitice largi. Așa cum am precizat mai sus, evoluția factorului demografic nu este aceeași pentru țările sărace și cele dezvoltate: „Cea mai mare parte a țărilor sărace și-a văzut deja populația mai mult decât dublată în ultimii cincizeci de ani, ea urmând să se dubleze din nou în următorii treizeci de ani (...) Ar fi mult mai cinstit să vorbim despre problemele catastrofale ale populației din țările sărace, prevăzute pentru anii viitori. Ca urmare a acestei explozii demografice, multe țări și-au văzut economia trecând de la starea de autosuficiență la sărăcie. Altele, mai bogate, temporar, odată cu exploatarea propriilor materii prime, se află deja pe drumul spre sărăcie, din cauza creșterii demografice, pe de o parte, și a nondezvoltării economice și *sociale*, pe de altă parte, provocată în cele mai multe situații, de jefuirea țării prin exportul bogățiilor locale”<sup>6</sup>.

Lumea actuală se confruntă cu un nou clivaj, clivajul demografic<sup>7</sup> (suprapopularea cronică a unor zone în care conviețuiesc popoarele sărace și subpopularea cronică a unor țări occidentale). „Această subpopularea – conchide Adrian Gorun – face posibilă eliberarea unor teritorii în zone dezvoltate prin scăderea drastică a densității populației de origine, deschizând porți pentru emigrări masive. Numai că statele bogate sunt supuse, în asemenea condiții, unui set de constrângeri majore: alterarea identităților, ciocnirea civilizațiilor, reacțiile de respingere venite din partea propriilor popoare, amenințarea spectrului șomajului pentru populațiile identitare, ca urmare a concurenței masive a forței de muncă ieftină provenită din imigrație, reducerea ritmurilor dezvoltării, chiar importul de sărăcie”<sup>8</sup>.

---

<sup>5</sup> Adrian Gorun, op. cit., p. 51.

<sup>6</sup> Thierry P. Milleman, op. cit., p. 20.

<sup>7</sup> Adrian Gorun, op. cit., p. 51.

<sup>8</sup> Adrian Gorun, op. cit., pp. 51-52.

Estimările ONU, realizate cu mai bine de șapte ani în urmă, erau că Europa primește în primii zece ani peste 28 de milioane de imigranți proveniți din zona geografică aflată sub influența sa, în cea mai mare parte musulmani. Deși estimările erau oarecum neîngrijorătoare, ceea ce a urmat, depășește previziunile. Mai mult, raportat la circa 3 miliarde de oameni ce se vor naște în țări devenite sterile prin supraexploatarea materiilor prime, distrugerea agriculturii tradiționale și inexistența alternativelor economice, 28 de milioane reprezintă un eșantion nesemnificativ. Dezastrul în extindere care afectează popoarele Lumii a Treia depășește imaginabilul. Statisticile Organizației Mondiale a Sănătății ne spun că 1,5 miliarde de oameni nu au acces la apă, peste 2 miliarde nu au canalizări, mai bine de 18 milioane mor anual din cauza unor boli infecțioase și peste 20% din populația mondială este analfabetă. Malnutriția cu care se confruntă un miliard de oameni, lipsa locuințelor, poluarea, durata scăzută a vieții sunt realități ce întregesc acest tablou dezolant.

O concluzie edificatoare: „Singura soluție a acestor populații va fi moartea, războiul pentru a-și apropia bogățiile vecinilor lor, sau mai simplu, imigrarea spre zone salvatoare, precum țările dezvoltate”<sup>9</sup>. Rezolvă ea, imigrația, problema exploziei demografice? Sau, mai curând, sărăcia se globalizează?

### **3. Impactul crizei demografice asupra educației**

În era globalizării educația se confruntă cu tot mai multe probleme – de la pierderea monopolului școlii asupra formării inițiale, până la pierderea identității educației într-un areal socio-cultural consacrat. În acest context, întrebarea *Cum afectează criza demografică educația?* este și rămâne o întrebare legitimă.

Așa cum am precizat anterior, criza demografică este un fenomen complex, manifestat prin două procese care, deși opuse, interacționează: criza de suprapopulare (care se îngemănează cu sărăcia) și criza de subpopulare. Întrucât aceste procese sunt laturi ale aceluiași fenomen, este firesc ca efectele lor să se intersecteze.

Revenind la întrebare, trebuie spus că un răspuns edificator nu poate fi formulat dacă nu sunt luate în considerare câteva criterii în funcție de care se cristalizează *mizele* educației dintr-o comunitate / societate. Aceste criterii sunt: a) accesul la educație; b) modul în care educația își

---

<sup>9</sup> Thierry P. Milleman, op. cit., p. 22.

acoperă finalitățile și își exercită rolul: c) validarea conținuturilor educației de către comunitate / societate.

Câteva precizări referitoare la aceste criterii:

- a) Accesul la educație este unul dintre criteriile prin care se cuantifică ponderea educației în Indicele de Dezvoltare Umană (IDU) și conține două dimensiuni: *cuprinderea* și *excluderea*. Ambele dimensiuni sunt aplicabile fiecărui ciclu de instrucție și comportă diferențieri în funcție de cele două procese ale crizei demografice. Astfel, suprapopularea generează, în conjugare și cu sărăcia, analfabetism, abandon școlar, neintegrare socială etc. Cuprinderea este sub nivelul populației de vârstă școlară și scade pe măsura trecerii de la un ciclu inferior la un ciclu superior. Pe cale de consecință, parametri excluderii cresc, mai ales că sărăcia – aproape generalizată – scade șansele de acces la educație. Dar lucrurile sunt mult mai complicate, întrucât în relația criză demografică – educație intervin mai mulți factori, nu numai de ordin material – obiectiv, ci și de ordin subiectiv, unii individuali, alți particulari iar alții cu caracter general. De asemenea, relația trebuie privită în dinamicitatea ei, nicidecum static (printre ei, intensitatea interesului public pentru educație).

Logic ar fi ca subpopularea să sporească șansele la educație, din moment ce cuprinderea este evaluată prin raportare la un număr mai scăzut (și mereu în scădere) al populației de vârstă școlară iar excluderile să se diminueze. Însă lucrurile nu stau așa, ba, în multe situații, sunt chiar opuse. Studiile aplicate scot în evidență că – în amplitudini și intensități diferite – efectele crizei demografice asupra educației sunt, în mare parte, cam aceleași. Pentru că, în evaluarea accesului la educație trebuie luat în considerare un alt indicator: nivelul capitalului social (și, inevitabil, al capitalului educațional) din comunitatea / societatea responsabilă cu formarea individuală. Mai ales că, în condițiile globalizării și migrațiilor masive, odată cu acoperirea deficitului demografic din diverse state (cazul Franței, Germaniei, țărilor nordice) sunt „transferate” și elemente ce definesc cultura educațională, fiind, dacă nu imposibilă, măcar dificilă integrarea în școală și prin școală. Contaminarea este la fel de fecundă și pozitiv și negativ, făcând posibile fenomene specifice ambivalenței morale. Prin urmare, în acest cadru, diferențierile sunt greu de surprins și de desprins iar generalizările devin inadecvate. Tocmai de aceea, nu

poate fi stabilită o relație unidirecțională între suprapopulație și accesul la educație sau între subpopulare și accesul la educație, în relație intervenind serii factoriale care cresc sau reduc probabilitatea excluderii.

- b) Educația are ca scop formarea individuală prin integrare socială și transmitere culturală, scop pus în mișcare prin finalitățile ei, la rândul lor exprimate prin standarde de atins. Criza demografică generează șocul involutiv al calității prin ambele procese ale sale: suprapopularea conduce la politici educaționale orientate spre susținerea accesului la educația din învățământul obligatoriu și reducerea indicatorilor de excludere, politici care afectează calitatea prin reducerea exigenței (standarde minimale joase), subpopularea generează reducerea drastică a efectivelor de elevi și studenți, conducând la politici care să sporească cuprinderea și să diminueze numărul cazurilor de excludere (standardele minimale devin și în acest caz tot mai joase, spre a spori interesul frecventării școlii; cererea de muncă rămâne neacoperită în condițiile în care oferta este scăzută).
- c) Conținuturile educației trebuie să fie corespondente imperativelor formulate de comunitate / societate. Societățile care investesc în educație fac investiții rentabile pe termen lung, transformând educația în vector al dezvoltării durabile. Dimpotrivă, acele societăți care neglijează educația, decretând-o domeniu „neproductiv”, sunt condamnate la înapoiere. Criza demografică afectează validarea conținuturilor educației întrucât, atât suprapopularea, cât și subpopularea alterează mizele educației. Aspect întâlnit îndeosebi la nivelul identității ei.

## **Bibliografie**

1. Gorun Adrian, *Dezvoltarea socială și globalizarea*, Editura „Academica Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2012.
2. Milleman Thierry P, *Fața ascunsă a lumii occidentale*, Pro Editură și Tipografie, București, 2008.
3. Națiunile Unite, *World Population Prospects*, 2002-2003